



הקשר אל יהדות התפוצות:

בין מרכז לתפוצות – 'קול אחי על נהרות בבל'

חינוך ממלכתי
(יחידה מס' 4)

רציונל הפעילות – למנחה

יחידה זו נוגעת בנושא של היחס כלפי יהדות התפוצות דרך עיסוק בתופעה של קיום לאומי בתנאי פיזור גיאוגרפי. בפרט, היא מדגישה את העובדה שהמצב הנוכחי אינו חדש לעם היהודי, ושפיתחנו מנגנונים לשימור תודעת לכידות גם בתנאים הללו – וכדאי להכיר אותם, ללמוד מהם וליישם אותם גם כיום.

יחידה זו אינה עוסקת בעצם שייכותו של המשתתף לעם היהודי ובמודעותו לכך, אלא מניחה זאת כנקודת מוצא. (אם מתברר שיש צורך בשכנוע המשתתפים בכך – עיינו ביחידה מס' 1 במערך.)

התמה המרכזית ביחידה היא המאמצים לשמירה על תודעת אחדות העם אף לנוכח תנאי פיזור גיאוגרפי. בתוך כך, נתייחס במיוחד להבדל בין תקופות של מרכז ריבוני ולצדו פזורה, לבין תקופות של תפוצות בלבד.

חלק א' מטרתו להעלות באופן ראשוני למודעות שחלקים ניכרים מחיי העם היהודי (וחלקים משמעותיים וחיוניים) התקיימו מחוץ לארץ ישראל.

חלק ב' מעמיק בנושא של הקיום היהודי ההיסטוריה בארץ ישראל ומחוץ לה, ומטרתו להמחיש למשתתפים הן את התקופות המשמעותיות שבילה העם מחוץ לארצו, הן את היצירה החיובית שיצר שם. כמו כן, מטרת חלק זה להניח יסודות (לקראת חלק ד') להבנה שלאורך תקופות רבות בעבר היינו במצב דומה להיום: פיזור גיאוגרפי (ובפרט, היו גם עוד תקופות של מרכז ריבוני, ולצדו תפוצות).

חלק ג' עובר לקצה השני, לכאורה – להדגשת מרכזיות ארץ-ישראל, באמצעות הפתיחה של מגילת העצמאות: "בארץ ישראל קם העם היהודי, בה עוצבה דמותו וכו'". מטרת חלק זה להעמיד את שתי הזיקות – לארץ ולמקומות פזורנו – כשני יסודות עמוקים בתודעה היהודית.



חלק ד' מחזיר אותנו אל המציאות של ימינו, ומתמקד בהשוואה לתקופות קודמות בהיבט של פיזור גיאוגרפי, וספציפית בתקופות של מרכז ריבוני ולצדו תפוצות. מטרות חלק זה הן להמחיש את המציאות בימינו, והן להבליט בתודעת המשתתפים את האפיזודות ההיסטוריות 'בנות-ההשוואה' לימינו.

חלק ה' פונה ללימוד טקסטואלי המתייחס לאפיזודה ההיסטורית הראשונה 'בת-ההשוואה' לימינו: התיישבות שניים וחצי השבטים בעבר הירדן המזרחי עם כיבוש הארץ בימי יהושע. נבחן את המתח המתעורר בין שני המרכזים, את האופן שבו הוא נפתר, ומה ניתן ללמוד מכך לימינו.

חלק ו' מזהה מגגנונים נוספים שפיתח העם היהודי מתוך ניסיונו העשיר בשימור תודעת לכידות לנוכח תנאי פיזור: שליחים בין קהילות, תקשורת וסיוע הדדי, ועוד. לאחר מכן, נבחן איזה יישום של המגגנונים הללו (ודומים להם) קיים בימינו בין מדינת ישראל וקהילות התפוצות, ובכלל בין קהילות יהודיות שונות. לסיום נעמוד על חשיבות הזיקה ההדדית, שאינה חד-צדדית: תמיכה גם מהתפוצות למדינת ישראל – וגם ממדינת ישראל אל התפוצות.

הקשר בתוך סדרת המערכים

זוהי יחידה מס' 4 בתוך מערך בן 4 יחידות לימוד ושיח.

כל אחת מהיחידות תוכננה כך שתוכל לעמוד בפני עצמה, אך הן גם משלימות זו את זו ויוצרות יחד תמונה מקיפה יותר של עיסוק בנושא היחס אל יהדות התפוצות.

יחידה מס' 1 נוגעת בנושא זה דרך שאלת מעגלי השייכות והזהות של היחיד: באופן כללי – לאילו קבוצות אני שייך? איזה מקום תופסת השתייכות בזהות שלי? ובאופן ספציפי – מה מקומה של השתייכותי לעם היהודי בתוך מכלול הזהויות שלי? ובפרט, מה בין השתייכות למעגל 'הישראלי' לבין השתייכות למעגל 'היהודי'?

יחידה מס' 2 נוגעת בנושא דרך עיסוק במדינת ישראל כמדינת הלאום של העם היהודי: צביונה היהודי של המדינה והנגיעה שיש לכך ליהדות התפוצות; השפעת המדינה (ברצונה ושלא ברצונה) על יהדות התפוצות; באפיקי ההשקעה האפשריים של המדינה ביהדות התפוצות; ובהשפעה של יהדות התפוצות על המדינה.

יחידה מס' 3 נוגעת בנושא דרך עיסוק בערבות ההדדית הכלל-יהודית (הרעיון של 'כל ישראל ערבים זה בזה').

היחידה הנכבחת (מס' 4) נוגעת כאמור בנושא דרך מבט על המאפיין העקבי בהיסטוריה היהודית של קיום יהודי בכמה מרכזים גיאוגרפיים במקביל, ומה ניתן ללמוד מהניסיון העשיר שיש לעמנו בקיום מפוצל מסוג זה.



מטרות הפעילות

- מה אני רוצה שהם יידעו? לצד ישראל, המהווה את המרכז היהודי הגדול והבולט בעם היהודי, קיימים מרכזים נוספים. המצב הזה אינו חדש בתולדות העם היהודי, ולמעשה כמעט בכל שלב בתולדותינו היינו מפוזרים בין מרכזים שונים. היו אפילו תקופות בעבר שכמו היום, היה מרכז ריבוני, ולצדו תפוצות. העם היהודי פיתח מנגנונים מגוונים לשמירת הקשר בין המרכזים היהודיים השונים.
- אילו רגשות אני מעוניין להפעיל אצלם? סקרנות לגבי הדרך לשמור על קשר בין מקומות שונים; פליאה מיכולתו של העם היהודי לעשות זאת; הפתעה מכך שזה מצב לא חדש לימינו.
- איזו עמדה אני רוצה לטפח בהם? לצד ישראל קיימים מרכזים משמעותיים נוספים של העם היהודי. ראוי וצריך לשמר את הקשר ביניהם. ישראל תמשיך להיות המרכז של העם היהודי, ויש לה לכן תפקיד מיוחד בשימור הקשרים עם קהילות יהודיות אחרות.
- איזו התנהגות אני רוצה לטפח בהם? נכונות לקחת חלק פעיל בכמה מאפיקי שמירת הקשר בין קהילות יהודיות בעולם.

מהלך הפעילות (90 דקות)

- פתיחה (5 דקות)
- חלק א' – הכרות וחיבור אישי (10 דקות)
- חלק ב' – ציר הזמן והמקום של עם ישראל בהיסטוריה (20 דקות)
- חלק ג' – 'בארץ ישראל קם העם היהודי' (?) (10 דקות)
- חלק ד' – העם היהודי כיום מול תקופות קודמות (10 דקות)
- חלק ה' – לימוד: שניים וחצי השבטים (15 דקות)
- חלק ו' – מנגנונים נוספים ויישומם בימינו (15 דקות)
- סיכום (5 דקות)

*פתיחה (5 דקות)



המנחה יציג עצמו בקצרה

1. מי אני
2. מה אנחנו הולכים לעשות היום (ממבט על)

חלק א' - הכרות וחיבור אישי (10 דקות)

1. סבב היכרות שבו כל משתתף מציג את עצמו ומציין אירוע / דמות / יצירה מרכזיים בעיניו מההיסטוריה היהודית.
2. המנחה ירשום את האירועים/דמויות/יצירות הללו על הלוח, ולאחר מכן נחלק אילו מהם התרחשו פיזית בארץ-ישראל ואילו מחוץ לא"י.

חלק ב' – ציר הזמן והגיאוגרפיה של עם ישראל (20 דקות)

1. אפשרות א: ציר זמן
 - a. נציג או נשרטט ציר זמן סכמטי של 4,000 שנה, ונתייחס על גביו למיקום הגיאוגרפי של עם ישראל ולתקופות הריבונות (נלך בגדול עם הסיפור המקראי).
 - b. מתודית:
 - i. אפשר לעשות 'ענן מילים' (בכלים טכנולוגיים) של תקופות שונות, ואז למקם אותן על ציר;
 - ii. או שיוסיפו תקופות ואירועים על גבי אלו שהוזכרו בחלק א', ואז ימוקמו על ציר;
 - iii. אפשר לחלק כרטיסיות, ולתת משימה (אפשר בתחרות בין קבוצות) לסדר אותן לפי סדר כרונולוגי על פני ציר שישורטט על הרצפה.
 - c. תקופות שאותן יש להבליט:
 - i. תקופת האבות: ~1800 לפני הספירה
 - ii. יציאת מצרים וכיבוש הארץ בידי יהושע: ~1250 לפני הספירה. שניים וחצי השבטים (גד, ראובן וחצי המנשה) מתיישבים בעבר הירדן המזרחי.
 - iii. הממלכה המאוחדת: ~1000 לפני הספירה



- iv. פיצול הממלכות ליהודה וישראל: ~900 לפנה"ס
- v. גלות עשרת השבטים (הממלכה הצפונית, ישראל) בידי אשור: 722 לפנה"ס
- vi. גלות בבל של ממלכת יהודה: 586, 597 לפנה"ס (ימי יחזקאל וירמיהו)
- vii. הצהרת כורש: 538 לפנה"ס, ובעקבותיה שיבת ציון של זרובבל ואח"כ עזרא ונחמיה
- viii. בימי בית שני: מרכז חצי-ריבוני בא"י לצד פזורה בבבל, במצרים ובכל 'אסיה הקטנה'
- ix. ממלכת החשמונאים: ~140–63 לפנה"ס
- x. 'המרד הגדול': 66–73 לספירה. בסופו: כיבוש הארץ בידי רומי, חורבן בית המקדש השני ותחילת גלות רומי
- xi. 'מרד התפוצות' (התקוממות של יהודים במצרים, בלוב ובקפריסין נגד הרומאים): 115–117 לספירה
- xii. מרד בר-כוכבא: 132–136 לספירה (לאחר דיכוי: חורבן נוסף וגירוש)
- xiii. מאות ראשונות לספירה: מרכז בא"י (מי שנותרו כאן) ומרכז בבבל (רבים מצטרפים ליישוב שנותר שם מאז גלות בבל)
- xiv. חתימת המשנה בגליל: ~200 לספירה
- xv. חתימת התלמודים: ~400–500 בגליל (תלמוד ירושלמי) ובבבל (תלמוד בבלי)
- xvi. עם הכיבוש המוסלמי (מאות 7–8), המרכז הישראלי דועך. בבבל: תקופת הסבוראים ואח"כ הגאונים: פריחה תרבותית
- xvii. ימי הביניים המוקדמים (מאות 9–12): פריחה תרבותית בארצות האסלאם (עיראק, מצרים, ספרד), 'תור הזהב' היהודי.
- xviii. גירוש ספרד: 1492
- xix. ימי הביניים המאוחרים ותחילת העת החדשה (מאות 16–17): גדילת הישוב היהודי במזרח אירופה, בעיקר בפולין (עקב מדיניות השלטונות, ועלייה בתוחלת החיים)



xx. מסוף המאה ה-19 עד ימינו:

1. 1880: כמעט 90% מיהדות העולם נמצאת באירופה (75% במזרח).

a. תחילת הגירה ל"עולם החדש" באמריקה

b. ראשית הציונות

2. 1948:

a. א"י: נוספו 600,000, כמות היהודים גדלה פי 27 מאז 1880,

אך מגיעה עדיין רק ל- 5% מיהודי העולם

b. אמריקה: נוספו 5,500,000, כמות היהודים גדלה פי 22 מאז

1880, מגיעה ל- 50% מיהודי העולם

3. 2020: 90% מיהודי העולם מתחלקים בין שני מרכזים

a. א"י: כ-6.6 מיליון יהודים (גדילה של פי 10 מקום המדינה),

המהווים קצת מעל 45% מיהודי העולם

b. צפון אמריקה: כ-6 מיליון יהודים (בערך כמו 1948*), המהווים

קצת פחות מ-45% מיהודי העולם

c. אירופה, אוסטרליה, דרום אמריקה ומקומות נוספים: כ-10%

d. למתקדמים: (או ככל שהמנחה מרגישה שזה יסייע להבנה), אפשר להציג גם את הטבלאות

הללו, הממחישות את השינויים במרכזי הכובד (הנתונים שעליהם מתבססות הטבלאות

מצורפים בנספח).

שנה	אחוז מהיהודים במזרח אירופה	אחוז מהיהודים במערב אירופה	אחוז מהיהודים באסיה + אפריקה	% מהיהודים בישראל	% מהיהודים באמריקה	סה"כ יהודים
1600	18%	18%	62%	1%	0%	1,100,000
1700	52%	13%	34%	0.5%	0%	1,100,000
1800	67%	13%	19%	0.3%	0.3%	2,500,000
1880	75%	13%	8%	0.3%	3%	7,663,000



10,600,000	10%	0.5%	7%	11%	71%	1900
11,500,000	50%	5%	11%	9%	23%	1948
14,707,000	44.8%	45.3%	0.6%	9%		2020

שנה	מס' יהודים במזרח אירופה	מס' יהודים במערב אירופה	מס' יהודים באסיה + אפריקה	מס' יהודים בישראל	מס' יהודים באמריקה	סה"כ יהודים
1600	200,000	200,000	684,000	15,000	1,000	1,100,000
1700	573,000	146,000	372,000	5,000	4,000	1,100,000
1800	1,687,000	333,000	465,000	7,000	8,000	2,500,000
1880	5,727,000	1,044,000	606,000	24,000	262,000	7,663,000
1900	7,590,000	1,176,000	728,000	50,000	1,056,000	10,600,000
1948	2,715,000	1,035,000	1,325,000	65,000	5,775,000	11,500,000
2020	1,355,000		91,000	6,665,600	6,595,000	14,707,000

e. נשאל: מה בולט לכן ממבט על ציר הזמן והמקום הזה? מה ניתן לומר על חיי העם היהודי בעבר ובהווה?

2. אפשרות ב: סרטון



- a. אופציה 1: להקרין סרטון "[קיצור תולדות העם היהודי](#)" של בית התפוצות (5:30 דק').
{ההתחלה זה המקרא, דקה 2:30 גלות רומי; מדקה 3:18 מדברים על תור הזהב, גירוש ספרד, והעת החדשה; מדקה 4:45 גלי ההגירה אחרי מלחמת העולם השנייה. הסיכום: "מה שמביא אותנו אל ההווה, שבו שני המרכזים היהודיים הגדולים הם בישראל ובצפון אמריקה, לצד קהילות משגשגות רבות בכל רחבי העולם."}
- b. אופציה 2: אם מקבלים אישור מ'אנו': הקרנת הסרטון בן 7 הדקות על "מסעות היהודים" ([כאן גרסה פיראטית](#)).
- c. אופציה 3: למתקדמים: להקרין סרטון "[דמוגרפיית העם היהודי בתפוצות מאז חורבן בית שני ועד ימינו](#)" של משרד התפוצות. (1:20 דק'). אם מקרינים: צריך לעצור מדי כמה שניות להתעכב על התחנה המתוארת, ולהבין את השינוי בדמוגרפיה.
- d. נשאל: מה בולט לכן ממבט על התמונה העולה לגבי ההיסטוריה היהודית מבחינת זמנים ומקומות? מה ניתן לומר על חיי העם היהודי?

חלק ג' – 'בארץ ישראל קם העם היהודי' (?) (10 דקות)

1. נקרא ביחד את פתיחת מגילת העצמאות: (אפשר גם [להשמיע](#) בקולו של בן-גוריון: 0:10–1:18)

"בארץ-ישראל קם העם היהודי, בה עוצבה דמותו הרוחנית, הדתית והמדינית, בה חי חיי קוממיות ממלכתית, בה יצר נכסי תרבות לאומיים וכלל-אנושיים והוריש לעולם כולו את ספר הספרים הנצחי.

לאחר שהוגלה העם מארצו בכוח הזרוע שמר לה אמונים בכל ארצות פזוריו, ולא חדל מתפילה ומתקוה לשוב לארצו ולחדש בתוכה את חירותו המדינית.
מתוך קשר היסטורי ומסורתי זה חתרו היהודים בכל דור לשוב ולהאחז במולדתם העתיקה; ובדורות האחרונים שבו לארצם בהמונים [...]."

2. נשאל:

- a. איך אנחנו מבינים פתיחה זו?



- b. לאור מה שראינו על ההיסטוריה של העם היהודי, מה דעתנו עליה? עם מה בה אנו מסכימים יותר, ועם מה פחות?
- c. שאלה אפשרית (קצת לוקחת הצידה): "שמר לה אמונים בכל ארצות פזוריו, ולא חדל מתפילה ומתקוה לשוב לארצו ולחדש בתוכה את חירותו המדינית". אילו ביטויים לכך אתם מכירים מהחיים היהודיים?
- d. איך מתיישבת האמירה "בארץ ישראל קם העם היהודי, בה עוצבה דמותו וכו'", עם התמונה שהצטיירה לנו מתוך החלקים הקודמים – שלפיה חלקים מכריעים מדמותו של העם היהודי כפי שהתעצב – התעצבה דווקא מחוץ לא"י?
3. המנחה תציע סיכום אפשרי: כתוצאה מהעבר העשיר והמורכב של העם היהודי, נשזרו בתודעה היהודית שני מוטיבים חזקים: הן הזיקה התמידית לא"י (גם אם לא בהכרח ולא תמיד התפרשה כמחייבת לגור דווקא שם), והן ההכרה בכך שחיים במקומות אחרים, וגם נקשרים אליהם ויוצרים בהם. הם לכאורה סותרים, אבל בפועל הם משתלבים ואף משלימים זה את זה.

חלק ד' – העם היהודי כיום מול תקופות קודמות (10 דקות)

- נציג את מפת הקהילות היהודיות בעולם (משרד התפוצות, ע"ע יחידה 1). נזכיר: כיום 90% מיהודי העולם מרוכזים בשני מקומות – ארץ ישראל וצפון אמריקה – שאחד מהם הוא מדינה ריבונית, המגדירה את עצמה כמדינת הלאום של העם היהודי. 10% נוספים פזורים בעשרות מדינות נוספות.
- שאלה פתוחה: מה לדעתכם המשמעויות של המצב הזה?
- שאלה מכוונת: בהנחה שאנחנו מאמינים בחשיבות הלכידות שלנו כעם אחד [אם עברו את היחידות הקודמות, אפשר להתייחס לכך], מהם האתגרים במצב הקיים, ואיך מתמודדים איתם?
- היזכרו בחלק ב' של היחידה (ציר הזמן); האם המצב של ימינו הוא חדש לחלוטין לעם היהודי? אילו תקופות קודמות בתולדות העם היהודי יכולות להיות תקדים למצב של ימינו? במה זה דומה ובמה זה שונה?



5. יש לעם היהודי ניסיון ארוך בחיים בין מרכזים גיאוגרפיים שונים:
- שניים וחצי השבטים בימי יהושע [ריבונות ופזורה];
 - ממלכת ישראל וממלכת יהודה;
 - גלות בבל;
 - ימי בית שני עם מרכז ופזורה [ריבונות חלקית ופזורה];
 - א"י ובבל במאות הראשונות לספירה;
 - המשך דורות הגלות, עם נדידת המרכז מארצות האסלאם לאירופה.
6. בחלק הבא ננסה לראות אילו מנגנונים פיתח העם היהודי להתמודד עם אתגר זה של שימור תודעת עם לנוכח תנאי פיזור. בפרט, נתייחס באופן מיוחד לתקופות שבהן היה מרכז ריבוני ולצידו תפוצות – כפי שיש היום.

חלק ה' – לימוד: שניים וחצי השבטים (15 דקות)

1. הקטע שנלמד יחד הוא מימי כיבוש הארץ בזמן יהושע. זהו גם המופע הראשון של פיצול גיאוגרפי בעם, והוא גם המופע הראשון של מרכז יהודי ריבוני, ולצדו תפוצות.

רקע אופציונלי:

במדבר ל"ב, א-כג (בהשמטות)

וּמִקֵּנָה רַב הָיָה לְבְנֵי רְאוּבֵן וּלְבְנֵי־גָד עֲצוּם מְאֹד וַיָּרְאוּ אֶת־אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְאֶת־אֶרֶץ גִּלְעָד וְהָיָה הַמָּקוֹם מְקוֹם מִקְנֵה: [...]

וַיֹּאמְרוּ אֶם־מִצְאֵנוּ סֶן בְּעֵינֵינוּ יִמְנָן אֶת־הָאֶרֶץ הַזֹּאת לַעֲבָדֶיךָ לְאַחֲזָהּ אֶל־מַעֲבְרָנוּ אֶת־הַיַּרְדֵּן:

- מה מבקשים בני ראובן ובני גד ממשה? ולמה?

וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְבְנֵי־גָד וּלְבְנֵי רְאוּבֵן הַאֲחִיקֶם יָבֹאוּ לְמִלְחָמָה וְאַתֶּם תֵּשְׁבוּ פֹה: וְלָמָּה (תנואון) [תגיאון] אֶת־לֵב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵעַבְרֵי אֶל־הָאֶרֶץ אֲשֶׁר־נָתַן לָהֶם ה': [...]



ויגשו אליו ויאמרו גדרת צאן נבנה למקננו פה וערים לטפנו: ואנחנו נחליץ חשים לפני בני ישראל עד אשר אם הביאנום אל-מקומם וישב טפנו בערי המבצר מפני ישיבי הארץ: לא נשוב אל-בתינו עד התנחל בני ישראל איש נחלתו: כי לא נחל אתם מעבר לירדן והלאה כי באה נחלתנו אלינו מעבר הירדן מזרחה:

• כיצד משיב להם משה על בקשתם, ומה תגובתם לכך? מה דעתך על דברי כל אחד מהצדדים?

ויאמר אליהם משה אם-תעשון את-הדבר הזה אם-תחלצו לפני ה' למלחמה: ועבר לכם כל-חלוצ את-הירדן לפני ה' עד הורישו את-איבי מפניו: ונכבשה הארץ לפני ה' ואחר תשב ויהייתם נקים מה' ומישראל והנה הארץ הזאת לכם לאחזה לפני ה': ואם-לא תעשון כן הנה חטאתם לה' ודעו חטאתכם אשר תמצא אתכם:

• מה משיב להם משה? מה אתן הייתן אומרות אם הייתן במקומו?

יהושע כ"ב

אז יקרא יהושע לראובני ולגדי ולחצי מטה מנשה: ויאמר אליהם אתם שמתם את כל-אשר צוה אתכם משה עבד ה' ותשמעו בקולי לכל אשר-צויתי אתכם: לא-עזבתם את-אסיכם זה ימים רבים עד היום הזה ושמרתם את-משמרת מצות ה' אלהיכם: ועתה הניח ה' אלהיכם לאסיכם כאשר דבר להם ועתה פנו ולכו לכם לאחליכם אל-ארץ אחזתכם אשר נתן לכם משה עבד ה' בעבר הירדן: רק שמרו מאד לעשות את-המצוה ואת-התורה אשר צוה אתכם משה עבד-ה' לאחבה את-ה' אלהיכם וללכת בכל-דרכיו ולשמר מצותיו ולדבקה בו ולעבדו בכל-לבבכם ובכל-נפשכם: ויברכם יהושע וישלחם וילכו אל-אחליהם: [...]

• מהם הדברים שאומר יהושע לשניים וחצי השבטים לפני לכתם? על מה הוא משבח אותם, ומה הוא מבקש מהם? איך אתן מבינות את בקשתו מהם טרם הפרידה?

וישובו וילכו בני-ראובן ובני-גד וחצי שבט המנשה מאת בני ישראל משלה אשר בארץ-פנעו ללכת אל-ארץ הגלעד אל-ארץ אחזתם אשר נאחזרבה על-פי ה' ביד-משה: ויבאו אל-גלילות הירדן אשר בארץ פנעו ויבנו בני-ראובן ובני-גד וחצי שבט המנשה שם מזבח על-הירדן מזבח גדול למראה:



• מה עושים שניים וחצי השבטים כאשר הם חוזרים למקומם המיועד בעבר הירדן המזרחי? למה

לדעתכם הם עושים את זה?

וַיִּשְׁמְעוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לְאָמֵר הִנֵּה בָנוּ בְנֵי־רְאוּבֵן וּבְנֵי־גָד נְחָצִי שִׁבְט הַמְּנַשֶּׁה אֶת־הַמִּזְבֵּחַ אֶל־מִוֶּלְאָרְץ כְּנָעַן אֶל־גִּלְלוֹת הַיַּרְדֵּן אֶל־עֵבֶר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: וַיִּשְׁמְעוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּקְהָלוּ כָּל־עֵדֶת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל שְׁלֹחַ לַעֲלוֹת עֲלֵיהֶם לַצָּבָא: וַיִּשְׁלְחוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶל־בְּנֵי־רְאוּבֵן וְאֶל־בְּנֵי־גָד וְאֶל־נְחָצִי שִׁבְט־מְנַשֶּׁה אֶל־אֶרֶץ הַגִּלְעָד אֶת־פִּינְחָס בֶּן־אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן: וַעֲשֶׂה נְשָׂאִים עִמּוֹ נְשִׂיא אֶחָד נְשִׂיא אֶחָד לְבֵית אָב לְכָל מִטּוֹת יִשְׂרָאֵל וְאִישׁ רֹאשׁ בֵּית־אֲבוֹתָם הֵמָּה לֹאֲפִי יִשְׂרָאֵל: וַיָּבֹאוּ אֶל־בְּנֵי־רְאוּבֵן וְאֶל־בְּנֵי־גָד וְאֶל־נְחָצִי שִׁבְט־מְנַשֶּׁה אֶל־אֶרֶץ הַגִּלְעָד וַיַּדְּבְּרוּ אִתָּם לֵאמֹר: כֹּה אָמְרוּ כָּל־עֵדֶת ה' מִה־הַמַּעַל הַזֶּה אֲשֶׁר מַעַלְתֶּם בְּאֵלֵּהי יִשְׂרָאֵל לָשׁוּב הַיּוֹם מֵאֲחֵרֵי ה' בְּבָנוֹתְכֶם לָכֶם מִזְבֵּחַ לְמִרְדְּכֶם הַיּוֹם בָּה':

• כיצד מגיבים בני ישראל? מדוע זו תגובתם לדעתכם? ממה הם חוששים?

• כתוב תחילה שבני ישראל נקהלים "לעלות עליהם בצבא", ומיד לאחר מכן כתוב שהם שולחים

משלחת לברר את העניין. מדוע לדעתכם אינם מיד עולים עליהם בצבא?

הַמַּעַט־לָנוּ אֶת־עֹזֶן פְּעוֹר אֲשֶׁר לֹא־הִטְהַרְנוּ מִמֶּנּוּ עַד הַיּוֹם הַזֶּה וְנִהְיָ הַנֶּגֶף בַּעֲדָתָהּ: וְאַתֶּם תָּשׁוּבוּ הַיּוֹם מֵאֲחֵרֵי ה' וְהָיָה אִתָּם תִּמְרָדוֹ הַיּוֹם בָּה' וּמִתָּר אֶל־כָּל־עֵדֶת יִשְׂרָאֵל יִקְצָף: וְאִם אִם־טִמְאַה אֶרֶץ אֲחֵזְתְּכֶם עָבְרוּ לָכֶם אֶל־אֶרֶץ אֲחֵזָתָהּ ה' אֲשֶׁר שָׁכַן־שָׁם מִשְׁכַּן ה' וְהֶאֱחָזוּ בְּתוֹכָנוּ וּבָה' אֶל־תִּמְרָדוֹ וְאַתֶּנּוּ אֶל־תִּמְרָדוֹ בְּבָנוֹתְכֶם לָכֶם מִזְבֵּחַ מִבְּלַעֲדֵי מִזְבֵּחַ ה' אֱלֹהֵינוּ: הֲלוֹא עָכֹן בְּוַדָּח מַעַל מַעַל בַּחֲרָם וְעַל־כָּל־עֵדֶת יִשְׂרָאֵל הָיָה קִצְף וְהוּא אִישׁ אֶחָד לֹא גִנֹּעַ בְּעֵזְרוֹ:

• אילו טיעונים מעלים כאן בני ישראל נגד מעשי שניים וחצי השבטים?

• כיצד אתם מבינים את הזמנתם

וַיַּעֲנוּ בְּנֵי־רְאוּבֵן וּבְנֵי־גָד נְחָצִי שִׁבְט הַמְּנַשֶּׁה וַיַּדְּבְּרוּ אֶת־רְאִשֵׁי אֲלֹפֵי יִשְׂרָאֵל: אֵל אֱלֹהִים ה' אֵל אֱלֹהִים ה' הוּא יִדַּע וַיִּשְׂרָאֵל הוּא יִדַּע אִם־בְּמִרְדָּה וְאִם־בְּמַעַל בָּה' אֶל־תּוֹשִׁיעֵנוּ הַיּוֹם הַזֶּה: לְכָנוּת לָנוּ מִזְבֵּחַ לָשׁוּב מֵאֲחֵרֵי ה' וְאִם־לְהַעֲלוֹת עָלֵינוּ עוֹלָה וּמִנְחָה וְאִם־לַעֲשׂוֹת עָלֵינוּ זָבָחִי וְזָבָחִי וְזָבָחִי ה' הוּא יִבְרָךְ: וְאִם־לֹא מִדָּאָהָה מִדָּבָר עֲשִׂינוּ אֶת־זֹאת



לאמר מחר יאמרו בנים לבנים לאמר מה-לכם ולה' אלהי ישראל: וגבול נתן-ה' בינינו וביניכם בגייראובן ובגיי-גד את-היגדן אין-לכם חלק בה' והשביתו בנים את-בנים לבלתי ירא את-ה': ונאמר נעשה-נא לנו לבנות את-המזבח לא לעולה ולא לזבח: כי עד הוא בינינו וביניכם ובין דרומינו אחרינו לעבד את-עבדת ה' לפניו בעלותינו ובזבחינו ובשלמינו ולא-יאמרו בנים לבנים אין-לכם חלק בה': ונאמר והנה פייאמרו אלינו ואל-דרומינו מחר ואמרנו ראו את-תבנית מזבח ה' אשר-עשו אבותינו לא לעולה ולא לזבח כי-עד הוא בינינו וביניכם: חלילה לנו ממנו למד בה' ולשוב היום מאחרי ה' לבנות מזבח לעלה למנחה ולזבח מלבד מזבח ה' אלהינו אשר לפני משכןנו:

- לשם מה מיועד המזבח, לדברי שניים וחצי השבטים? באיזה אופן עונים הדברים על טענות בני ישראל? מה דעתך על תשובתם?

וישמע פינחס הכהן ונשיאי העדה וראשי אלפי ישראל אשר אתו את-הדברים אשר דברו בגייראובן ובגיי-גד ובגיי מנשה וייטב בעיניהם: ויאמר פינחס בן-אלעזר הכהן אל-בגיי-ראובן ואל-בגיי-גד ואל-בגיי מנשה היום ידענו כי-בתוכנו ה' אשר לא-מעלתם בה' המעל הזה אז הצלתם את-בגיי ישראל מיד ה': וישב פינחס בן-אלעזר הכהן והנשיאים מאת בגיי-ראובן ומאת בגיי-גד מארץ הגלעד אל-ארץ כנען אל-בגיי ישראל וישבו אותם דבר: וייטב הדבר בעיני בגיי ישראל ויברכו אלהים בגיי ישראל ולא אמרו לעלות עליהם לצבא לשחת את-הארץ אשר בגיי-ראובן ובגיי-גד יושבים בה': ויקראו בגיי-ראובן ובגיי-גד למזבח כי עד הוא בינתינו כי ה' האלהים:

- תשובתם מפיסת את בני ישראל. באיזה אופן תפסו בני ישראל את שניים וחצי השבטים לפני האירוע, ובאיזה אופן הם מתייחסים אליהם כעת?
- מה דעתכם שלכם?
- [למתקדמים: שליוחם של בני ישראל לשיח עם שניים וחצי השבטים הוא פנחס הכהן. זהו פנחס הקנאי, שבפרשה הנקראת על שמו (פרשת 'פנחס') מוציא להורג בן ישראל ומדיינית (זמרי בן סלוא וכזבי בת צור) שעוברים על איסור זוגיות מעורבת. מה ניתן ללמוד מכך שדווקא פנחס, הקנאי הלאומי/דתי, משתכנע מדבריהם של בני שניים וחצי השבטים?]



2. עיבוד הלימוד:

- a. מהם החששות של כל אחד מהצדדים במחלוקת הזו?
- b. מה מנע את הקרע בעם?
- c. איזו מסקנה, עיקרון או מדיניות ניתן להסיק מכך לימינו? נסחו בעקבות זאת מנגנון או עיקרון אחד מומלץ לקשר בין יהודים ממקומות שונים כפרטים (אינדיבידואלים), או לקשר בין מדינת ישראל לבין קהילות יהודיות בתפוצות.

חלק ו' – מנגנונים נוספים ויישומם בימינו (15 דקות)

1. נכיר מנגנונים נוספים שפותחו לאורך ההיסטוריה לשמירת תודעת עם בתנאי פיזור.
 - a. מתודיקה אפשרית:
 - i. משימת חקר בטלפונים הניידים
 - ii. כרטיסיות
 - iii. פוסטרים
2. מנגנונים מרכזיים:
 - a. שליחים: מהשד"רים (שלוחי דרבנן) ועד שליחים של הסוכנות היהודית וארגונים נוספים בימינו. האם זה רק מישראל לתפוצות? עיינו [בכתבה הזו](#).
 - b. רשת של קהילות: דרכי תקשורת, התייעצות הלכתית; ערבות הדדית
 - c. שמירת מרכיבי תרבות דומים
 - i. שימור העברית (בתפילה ובתורה) גם כשלא היתה שפה מדוברת;
 - ii. זיקה לארץ משותפת (גם אם לא גרו בה);
 - iii. סיפורים משותפים;
 - iv. תשתית חגים משותפת;
 - v. לצד המגוון במנהגים וגם בפרטי ההלכות, היבטים רבים בחיים ההלכתיים נותרו משותפים;



- vi. איסור נישואי תערובת.
- vii. ערבות הדדית חובקת עולם (ע"ע יחידה 3)
3. יישום המנגנונים הללו בימינו
- a. נשאל: אילו מנגנונים (דומים לאלה וכן חדשים) קיימים בימינו לשם אותה מטרה – של שמירה על תודעת העם האחד גם בתנאי פיזור? [אם עברו את יחידה 2, מדינת העם היהודי – אפשר לחבר]
- i. קשרים בין קהילות (כדוגמת P2G, קהילות תאומות, בתי ספר תאומים וכו')
 - ii. מעמד רשמי במדינת ישראל למוסדות הלאומיים (השייכים לכל העם)
 - iii. זכאות לשבות
 - iv. ביקורים של יהודי התפוצות בארץ
 - v. שליחים מישראל לתפוצות
 - vi. לימוד על ישראל בקרב יהדות התפוצות, ולימוד על יהדות התפוצות בקרב ישראלים
 - vii. תרומות כספיות ומדיניות של יהדות התפוצות למדינת ישראל (אפשר לתת להם לנחש כמה. לפי דו"ח משרד התפוצות: מעל 8 מיליארד \$ בשנה)
 - viii. תמיכה כספית ופוליטית של מדינת ישראל בקהילות יהודיות בתפוצות (שוב אפשר לתת להם לנחש. לפי דו"ח משרד התפוצות: כ-300 מיליון ₪ בשנה)
 - ix. וגם כמובן תמיכה כספית ואחרת בין קהילות יהודיות שונות ברחבי העולם (כלומר בלי קשר למדינת ישראל: כגון בין צפון אמריקה, אירופה, דרום אמריקה, אוסטרליה וכו')
- b. נשאל: אילו מהמנגנונים הללו נראים לכם הכי חשובים? באילו אתם רוצים ויכולים לקחת חלק?
4. חשיבות הזיקה והקשר
- a. המנחה תשאל: אפשר לטעון שאם ממילא יהדות התפוצות מעבירה תרומות כספיות למדינת ישראל בשיעור הרבה יותר גבוה מכפי שמדינת ישראל תומכת כלכלית ביהדות התפוצות (בערך פי 80), אז למה לא פשוט לקזז את זה?



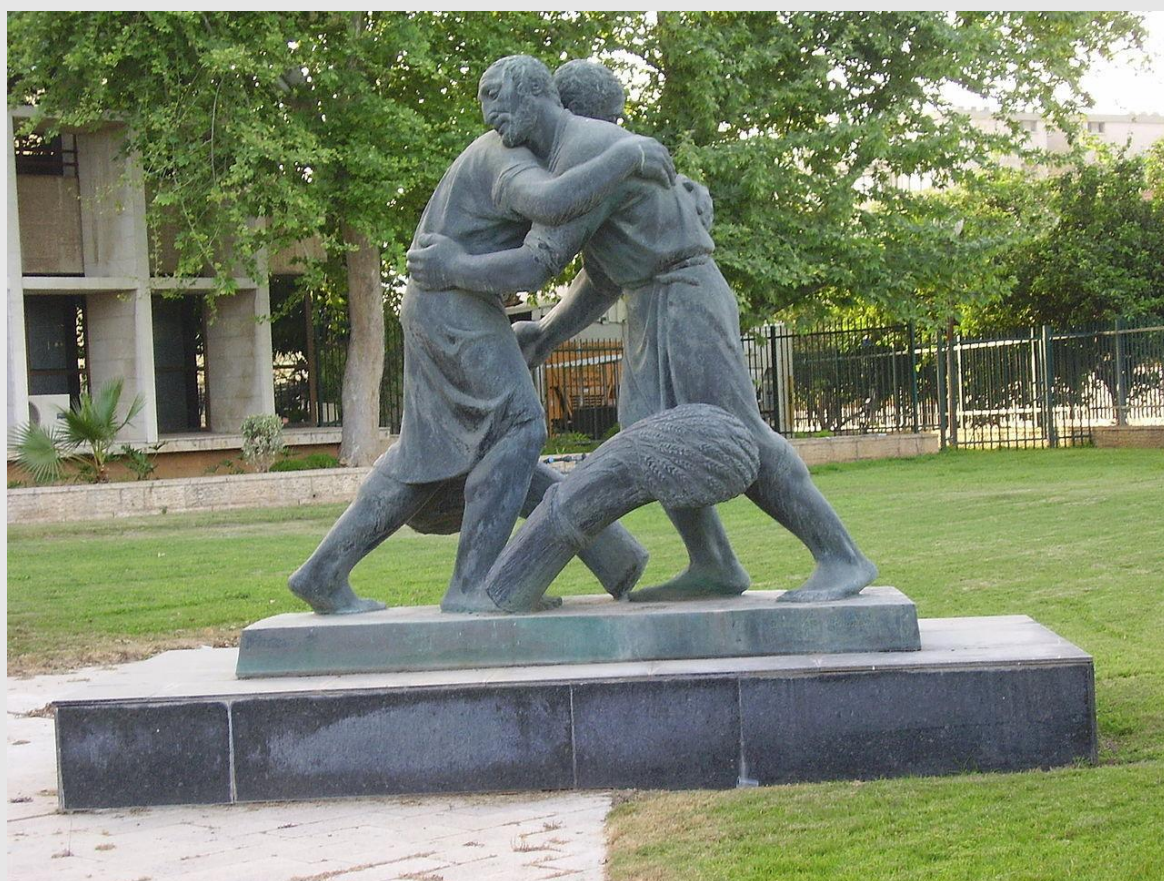
- i. [אפשר להוסיף: עם השנים, מדינת ישראל מתחזקת גם כלכלית, ועל אף שגם היום יש פער גדול בין התמיכות הכלכליות – הוא הולך ומצטמצם בהדרגה].
- b. נספר: ישנה אגדה, שככה"נ מקורה ערבי-ארץ-ישראלי, על שני אחים, ועל המקום שבו נבחר להיות מוקם בית המקדש. נקרא סיפור זה כפי שהופיע ב'ספר מקוה ישראל' (1851) מאת הרב ישראל קושטא:

"המקום אשר נבנה שם בית קדשנו ותפארתנו היה מאז שדה ירושה לשני אחים. ויהי לאחד מהם אשה ובנים ולאחיו אין לו אשה ובנים. וישבו יחדיו בבית אחד שלמים שקטים ושמחים בחלקתם אשר ירשו מאביהם ויעבדו את השדה בזעת אפיהם. ויהי בימי קציר חטים ויאלמו אלומים בתוך השדה ויחבטו את השבלים. ויעשו שני עמרים שוים מן התבואה אשר לקטו, עומר אחד לכל אחד מהם ויניחום שם בשדה. בלילה ההוא כשכב על מיטתו האח אשר אין לו אשה ובנים אמר בליבו: אני יושב לבדי ואין איש אתי להטריפו לחם חקו. לא כן אחי, כי יש לו אשה ובנים ולמה יהיה חלקי כחלקו. ויקם בעוד לילה וילך בסתר כגנב. ויקח אלומים מן העומר אשר לו ויתן אותם על עומר אחיו. וגם אחיו אמר אל אשתו: לא טוב לחלק לשני חלקים שוים הדגן אשר בשדה, חציו לי וחציו לאחי, כי מנת חלקי טובה ממנו, אשר נתן לי ה' אשה ובנים. והוא הולך ערירי ואין לו גילה ורנן כי אם התבואה אשר ילקוט בשדה. לכן בואי עמי אשתי ובסתר נוסיף מחלקנו על חלקו. ויעשו כן. ויהי בבוקר ויתמהו האנשים בראות העמרים שוים כאשר בראשונה, ולא דיברו מאומה ביום ההוא. ויוסיפו לעשות כדבר הזה גם בלילה השני, גם בלילה השלישי והרביעי. ובבקר בבקר ימצאו העמרים שוים. ויחשב כל אחד בלבבו לחקור הדבר. וילך כל אחד בלילה לעשות מעשהו. ויקר איש אל אחיו ואלומותיו בידו. ויוודע הדבר, ויחבקו איש אל אחיו וישקו איש אל רעהו ויודו לה' אשר נתן לכל אחד מהם אח טוב מעללים הולך צדק ומישרים. והנה חפץ ה' במקום ההוא אשר חשבו בו שני האחים המחשבה הטובה בו, עשו המעשה הטוב. לכן ברכו אנשי תבל ויבחרו בני ישראל לבנות בית לה'."

- c. מה דעתכן על הרעיון המובע בסיפור, בהקשר של היחסים בין ישראל והתפוצות בימינו?



d. המנחה תציע סיכום: בכל מה שקשור ליחסים בין אנשים, יש חשיבות גדולה לעצם הנכונות לתת ולעצם הנתינה. גם אם לכאורה בשורה התחתונה 'זה מתקוז', החלק המהותי הוא ההשקעה ביחסים. כך כמובן גם בהקשר של מדינת ישראל וקהילות העם היהודי.



פסל "אחיות אחים" מאת הפסל נתן רפפורט, בבית החולים 'שיבא' תל השומר (1987). צילום: ד"ר אבישי טייכר.



סיכום (5 דקות)

1. נעבור בקצרה על מהלך הפעילות.
2. נתייחס ל-'מוקשים' או נקודות אי-הסכמה שעלו במהלך הפעילות.
3. המנחה יציע נקודות סיכום אישיות שלו על הנושא לאור הפעילות.
4. המנחה יציע אפשרויות להיות מעורב בתחום הקשר עם יהודי העולם ולהרחיב את הידיעה דרך הנספח של "עכשיו לאן?".

נספחים: הנתונים המהווים בסיס למה שהובא בחלק א'

שבוע
התפוצות



The National Alliance
Strengthening Israelis'
Connection to World Jewry

המנהלת הלאומית
לקשרי ישראלים
והתפוצות



משרד התפוצות
והמאבק באנטישמיות





Table 3 Jewish population by major regions, core definition and expanded definitions (rough estimates), 1/1/2019

Region	Core Jewish population ^a CJP	Population with Jewish parents ^b JPP	Enlarged Jewish population ^c EJP	Law of Return population ^d LRP	Difference LRP – CJP		Percent expansion LRP over CJP
					Number	Percent distribution	
World total	14,707,400	17,917,750	20,876,400	23,674,400	8,967,000	100.0	61
North America	6,092,100	8,450,200	10,550,300	12,700,400	6,608,300	73.7	108
Latin America	377,800	505,100	605,900	717,900	340,100	3.8	90
European Union ^e	1,078,900	1,336,500	1,633,500	1,910,600	831,700	9.3	77
FSU in Europe ^e	223,900	430,800	632,500	843,000	619,100	6.9	277
Rest of Europe	37,400	46,700	53,400	60,200	22,800	0.3	61
Israel ^f	6,665,600	6,878,950	7,092,300	7,092,300	426,700	4.8	6
FSU in Asia	15,300	25,700	37,100	50,500	35,200	0.4	230
Rest of Asia	18,800	23,400	27,700	31,500	12,700	0.1	68
Africa	72,000	81,700	88,900	97,100	25,100	0.3	35
Oceania	125,600	138,700	154,800	170,900	45,300	0.5	36

a Includes all persons who, when asked, identify themselves as Jews, or, if the respondent is a different person in the same household, are identified by him/her as Jews, and do not have another religion. Also includes persons with a Jewish parent who claim no current religious or ethnic identity

b Sum of (a) core Jewish population; (b) persons reported as partly Jewish; and (c) all others not currently Jewish with a Jewish parent

c Sum of (a) core Jewish population; (b) persons reported as partly Jewish; (c) all others not currently Jewish with a Jewish parent; and (d) all other non-Jewish household members (spouses, children, etc.)

d Sum of Jews, children of Jews, grandchildren of Jews, and all respective spouses, regardless of Jewish identification

e The Former Soviet Union Baltic republics (Estonia, Latvia, and Lithuania) are included in the European Union

f Includes Jewish residents of East Jerusalem, the West Bank, and the Golan Heights

Sergio DellaPergola. "World Jewish Population, 2019," in Arnold Dashefsky and Ira M. Sheskin (Editors), The American Jewish Year Book, 2019, Volume 119 (2019), pp 20